

TOIVO MIKAEL
KIVIMÄKI

1886 · 5 · 6 · 1956

Juhlajulkaisu

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TÄTÄ JULKAISUA ON PAINETTU
1400 NUMEROIMATONTA JA 100
NUMEROITUA KAPPALETTA

ISBN 978-951-855-880-7 (PDF)

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-SARJA N:o 4

TOIVO MIKAEL KIVIMÄKI

Juhlajulkaisu

TOIMITUSKUNTA

AARNE REKOLA

A. R. HEIKONEN A. K. IKKALA

REINO ERMA

Berndt Godenhielm

Piirteitä myyjän pysäyttämisoikeudesta

I. Kuten tunnettua sisältää kirjoitettu lakimme hyvin vähän irtaimen kauppaa koskevia säännöksiä. Niitä on joitakin kauppakaaren ensimmäisessä luvussa, mutta suurimmaksi osaksi on irtaimen kauppaoikeuskäytännön tai kauppatavan varassa, joihin taas pohjoismaiset kauppala¹ivat ovat sangen vahvasti vaikuttaneet.

Siihen nähden että kirjoitetussa laissamme on vain harvoja irtaimen kauppaa koskevia säännöksiä eikä esim. myyjän viivästystä lainkaan laissa säännöstetä, on merkille pantavaa, että lakimme parissakin kohdassa sisältää säännöksiä myyjän stoppaus- eli pysäyttämisoikeudesta.^{2, 3}

¹ Kun tässä artikkelissani viittaan Ruotsin kauppalakiin, tarkoitan sillä pohjoismaisia kauppalakeja.

² Terminologia ei ole suomenkielessä vielä vakiintunut. Useat oikeusoppineet puhuvat »stoppausoikeudesta», kuten *Raninen*, Fob-lauseke hankinta- ja kauppasopimuksissa, Helsinki 1934, ss. 168, 186 ss., *Hannikainen*, Pidätusoikeuden rakenteesta silmälläpitäen Suomen voimassa olevaa oikeutta, Vammala 1948 s. 327 ss. *Raninen* käyttää myös sanontaa »peruuttamisoikeus», mt. s. 168. *Beckman* puhuu »pysäyttämisoikeudesta», Suomen merioikeus, Turku 1940, s. 243, Merioikeuden käsikirja, Turku 1940, s. 251, samaten *Hellman*, Määräysoikeus rahtitoimissa, Helsinki 1941, s. 97. *Hakulinen* on omaksunut Lakikielen sanakirjassaan sanan »pysäyttämisoikeus», jota myös *Gunnar Palmgren* käyttää teoksessaan Kauppaoikeutta liikemiehelle, Helsinki 1946, s. 121 s. Korkein oikeus on eräässä lausunnossaan käyttänyt sanaa »pysäytys-oikeus», ks. Hallituksen esitys uudeksi merilaiksi 1938: 83 s. 73. Tässä artikkelissani käytän Hakulisen sanakirjan mukaisesti sanaa »pysäyttämisoikeus». Tämä sana näyttää vakiintuvan lakikielessä.

³ Eri oikeusoppineet määrittelevät pysäyttämisoikeuden eri tavalla. Laajassa merkityksessä se käsittää sekä n.s. aktiivisen pysäyttämisoikeuden, eli oikeammin takaisinsaantioikeuden (återkravsrätt), s.o. oikeuden ottaa tavara takaisin ostajalta, kun tämä on ennen tavarantoimittamista joutunut konkurssiin, sekä passiivisen

Tämä johtuneeksi osaksi siitä, että pysäyttämisoikeus on katsottu erityiseksi irtaimen kauppaa koskevaksi poikkeusilmiöksi, jonka oikeusperusteena on ollut kohtuullisuus. On näet lähdetty siitä, että myyjä, joka on luovuttanut tavarankuljetettavaksi ostajalle, periaatteessa ei enää saisi ottaa tavaraa takaisin. Kun tämä ostajan jouduttua maksukyvyttömäksi merkitsisi ilmeistä kohtuuttomuutta myyjälle, on hänelle kohtuussyistä myönnetty pysäyttämisoikeus.⁴ Toinen syy siihen, että erityisiä säännöksiä on annettu pysäyttämisoikeudesta, lienee se että noita säännöksiä on pidetty osaksi konkurssioikeudellisina ja osaksi merioikeuteen kuuluvina, mikä on myös ollut omiaan korostamaan pysäyttämisoikeuden erityisluonnetta (singulärrätt).⁵ Meillä säädettiin suunnilleen samoihin aikoihin uusi konkurssisääntö vuodelta 1868 sekä uusi merilaki vuodelta 1873. Kuten tiedetään konkurssisääntö on, eräiltä osin muutettuna, edelleen voimassa kun taas vuoden 1873 merilaki on kumottu vuoden 1939 merilailla.

II. Konkurssisäännön 49 § säättää, että jos myyjä ei ole myydyistä tavaroista saanut velalliselta maksua ennen konkurssin alkua eikä vielä ole toimittanut tavaroita ostajalle »älköön myyjä olko velvollinen tavaroita ulos antamaan elleivät velkojat niitä maksa». Saman lainkohdan toisessa momentissa on säännös siitä, että jos tavarat vasta sen jälkeen kun myyjä on joutunut konkurssiin ovat tulleet hänen pesänsä, taikka joku muu on ne häntä varten vastaanottanut, konkurssipesän on niistä suoritettava maksu, jos pesä haluaa pitää tavarat. Tähän aktiiviseen pysäyttämisoikeuteen eli takaisinsaantioikeuteen en tule tässä

pysäyttämisoikeuden, johon on luettu myyjän oikeus pidättää tavara, kunnes kauppahinta suoritetaan, oikeus kieltää tavarankuljetettavaksi ostajalle, kun se on jätetty rahdinottajan tai muunkuljetettavaksi ostajalle, ja tämä on sen jälkeen tullut maksukyvyttömäksi, sekä myyjän oikeus purkaa kauppa ostajan viivästyksen johdosta. Viimeistä edellistä lajia on, nojautuen Englannin oikeuden (SGA § 44—46) omaksumaan pysäyttämisoikeuteen, kutsuttu varsinaiseksi pysäyttämisoikeudeksi (vert. »right of stoppage in transitu»). Ks. lähemmin *Almén*, Om köp och byte av lös egendom, 3. pain. Stockholm 1934, s. 605 vert. 574 s. ja 577 s. sekä *Ussing*, Køb, København 1946, s. 91, vert. *Vinding Kruse*, Ejendomsretten II, 3. pain. København 1951, s. 837, 1170.

⁴ Ks. *Hillgård*, Bidrag till läran om säljarens stoppningsrätt, Lund 1923, s. 8, 25 ss., 65 s., *Ekeberg*, Om säljares stoppningsrätt enligt sjölagen, Uppsala 1905, s. 3.

⁵ Vert. *Hillgård*, mt. s. 66.

artikkelissani sen enemmälti puuttumaan, vaan tulen kohdistamaan päähuomioni passiiviseen⁶ pysäyttämisoikeuteen, johon kuuluu myyjän oikeus pidättää tavara ja hänen oikeutensa estää tavarän luovuttamista ostajalle.⁷ Jos myyjä käyttää purkamisoikeuttaan, voidaan tietenkin sanoa, että siihen myöskin sisältyy pysäyttämisoikeuden käyttämistä,⁸ kuitenkin katson, ettei tässä tapauksessa voi olla kysymystä muusta kuin kaupan purkamisen toteuttamisesta. Pysäyttämisoikeutta tutkittaessa on ensi sijassa kiinnitettävä huomio varsinaiseen pysäyttämisoikeuteen, eli kuten Englannin oikeudessa sanotaan »right of stoppage in transitu» (SGA. § 44—46).

Konkurssisäännön 49 §:stä ei käy täydellä selvyydellä ilmi, tarkoitako tämä lainkohta pysäyttämisoikeutta molemmissa edellä mainituissa suhteissa,⁹ vai ainoastaan myyjän pidättämisoikeutta. Vuoden 1939 merilain 166 § kuitenkin edellyttää että laissa on säädetty »myyjän oikeudesta kieltää tavarän luovutus ostajalle»; tämä sanonta ilmaisee siis varsinaisen pysäyttämisoikeuden. Kun viittaus tarkoittaa juuri konkurssisäännön 49 §:ää lieene selvää, että tämä lainkohta käsittää sekä myyjän oikeuden pidättää¹⁰ tavaransa että hänen oikeutensa estää tavarän luovuttaminen ostajalle. Vuoden 1873 merilain 119 §, joka sisälsi säännöksiä sen tapauksen varalta, että useampia konossementin kappaleita on luovutettu ja useampia laillisia konossementtien omistajia ilmaantuu purkamispaikalle, sisälsi myöskin säännöksen myyjän pysäyttämisoikeudesta. Siinä säädettiin:¹¹

⁶ Sana »passiivinen» ei vastaa — kuten aivan oikein on huomautettu — todellisuutta, koska myyjä ei ainakaan mitä varsinaiseen pysäyttämisoikeuteen tulee saa pysyä passiivisena, vaan hänen on toimittava jotta tavaraa ei luovutettaisi ostajalle; ks. *Almén*, mt. s. 605 alav. 6.

⁷ Vert. yllä alav. 3.

⁸ Vert. *Ussing*, mt. s. 91, *Almén*, mt. s. 586 ss., *Hillgård*, mt. s. 179.

⁹ *Chydenius*, Bidrag till läran om leveransavtalet. Helsingfors 1891, s. 51, ja Finsk Kontraktsrätt 3. painos, Helsingfors 1923 s. 179, vert. s. 55, vert. *Hillgård*, mt. s. 68.

¹⁰ Myyjän mainittu oikeus pidättää tavara ei ole pidätysoikeutta varsinaisessa mielessä, vaikka siitä usein käytetään sanontaa pidätysoikeus. Ks. tästä *Hannikainen*, Pidätysoikeuden rakenteesta silmälläpitäen Suomen voimassaolevaa oikeutta s. 327 ss.

¹¹ Ks. tästä *Lang*, Finlands Sjörätt, 3 pain. 1932, s. 434.

»Jos oikea omistaja on eri hengille antanut erinäisiä konossementin kappaleita olkoon ensin annetun kirjan omistajalla etuoikeus toisten edellä. Mutta jos selville saadaan, että myöhempi kirjan antaminen on tapahtunut siitä syystä, ettei ensimmäinen vastaanottaja ole maksanut kalun hintaa, ja että hän sillä aikaa on luovuttanut tavaransa velkojille taikka kieltäytynyt hyväksymästä tai maksamasta velaksi annetun tavarann hinnasta oikein tehtyä vekseliä, on hänelle annettu sitoumus pidettävä laillisesti peräytettynä, ja myöhemmin annettu konossementti tuotakoon sen omistajalle oikeuden saada kalu haltuunsa. Jos ensimmäinen vastaanottaja jo on antanut konossementin toiselle miehelle, joka nähdään olleen hyvässä luottamuksessa, olkoon tällä etuoikeus myöhemmin annetun kirjan omistajan edellä».

Vuoden 1939 merilain 166 § ei säädä mitään pysäyttämisoikeuden edellytyksistä, vaan viittaa siihen mitä pysäyttämisoikeudesta on laissa säädetty ja sanoo, että sitä on sovellettava vaikka konossementti on annettu ostajalle.¹² Vuoden 1873 ja 1939 merilakien välillä on siis, mitä tulee pysäyttämisoikeuteen, se muodollinen eroavaisuus, että jälkimmäisessä ei ole varsinaista säännöstä pysäyttämisoikeuden edellytyksistä, kun taas edellisessä oli siitä tarkat säännökset. Voidaan tämän takia kysyä, onko vuoden 1939 merilaki tarkoittanut aikaansaada muutoksen pysäyttämisoikeuden edellytyksiin, erittäinkin kun konkurssisäännön 49 § on sellaisenaan jätetty voimaan. Viimemainittu lainkohta edellyttää sanamuotonsa mukaan, että myyjällä on oikeus tavarann pysäyttämiseen vain jos ostaja on joutunut konkurssiin,^{12a} kun taas vuoden 1873 merilaki antoi myyjälle pysäyttämisoikeuden myöskin konkurssin ulkopuolella, nimittäin jos ostaja, joka ei ollut maksanut tavarann hintaa, oli kieltäytynyt hyväksymästä tai maksamasta velaksi annetun tavarann hinnasta oikein tehtyä vekseliä. Tieteisopissamme onkin lausuttu eri mielipiteitä siitä, voidaanko pysäyttämisoikeutta käyttää vain konkurssin yhteydessä vai

¹² Ks. Beckman, Merioikeuden käsikirja s. 251 ja Suomen merioikeus s. 243. Beckman ei kuitenkaan puutu pysäyttämisoikeuden edellytyksiin, vaan viittaa vain merilain 166 §:n sananmuotoon.

^{12a} Ks. Granfelt, O. Hj., Grunddragen av Finlands konkursrätt, 2. pain., Helsingfors 1936, s. 77 s., joka asian luonnosta kiinnittää huomion vain pysäyttämisoikeuteen konkurssin yhteydessä; vert. Grotenfelt, Kommentar till konkursstadgan, Helsingfors 1918, s. 122 s., joka taas kiinnittää päähuomion velkojain oikeuteen peruuttaa kauppa.

myöskin sen ulkopuolella. Niinpä *Hannikainen*¹³ sanoo, kysymyksen ollessa Suomen oikeudesta, »stoppausoikeuden tulevan kysymykseen ainoastaan ostajan jouduttua konkurssiin». *Raninen* taas mainitsee,¹⁴ että fob-tulkintojemme mukaan myyjä voi luottomyyynneissä estää tavaran luovuttamisen siinäkin tapauksessa, että ostaja on lakkauttanut maksunsa, mutta toisaalta hän katsoo, että lakimme mukaan myyjällä ei ole pysäyttämisoikeutta muissa kuin merilain 119 §:ssä edellyttämissä tapauksissa. *Ranisen* lausuma on annettu ennen 1939 merilakia.¹⁵ Hän on kuitenkin myöhemmin viitannut siihen, että merilain 166 § antaa laivajalle pysäyttämisoikeuden, kun ostaja on joutunut konkurssiin.¹⁶ Uuden merilain tultua voimaan on Lainopillisessa yhdistyksessä keskusteltu pysäyttämisoikeuden edellytyksistä ja yksimielisesti yhdytty alustajan käsitykseen, jonka mukaan pysäyttämisoikeutta voidaan käyttää myöskin konkurssin ulkopuolella siinä laajuudessa kuin Ruotsin kauppalaan 39 § edellyttää.¹⁷ Tälle kannalle näyttää myös *Gunnar Palmgren* asettuneen.¹⁸

III. Ylläesitetyn, tieteisopissa esiintyvän erimielisyyden vuoksi on aihetta lähemmin tarkastella pysäyttämisoikeuden edellytyksiä Suomen oikeuden mukaan. On syytä ensiksi tarkastella uuden merilakimme 166 §:n historiikkia.

Vuoden 1939 merilaki rakentuu pohjoismaiselle yhteistyölle ja tämän yhteistyön osana syntyi merilain eräitten osien uusimista koskeva, Beckmanin laatima komitean mietintö, joka annettiin valtioneuvostolle 1936.¹⁹ Tämä mietintö ei kuitenkaan sellaisenaan johtanut lainsäädäntöön, vaan siihen sisältyvät säännökset liitettiin ehdotukseen kokonaan uudeksi me-

¹³ Mt. s. 340.

¹⁴ *Raninen*: Fob-lauseke, s. 192, 190.

¹⁵ Vert. myös *Gunnar Palmgren*, Om påföljderna av säljares mora, Helsingfors 1936, ss. 72–74.

¹⁶ *Raninen*, Valmiin puutavaran kauppa, 2. pain., Helsinki 1951, s. 254.

¹⁷ Ks. *Lindblad*: Köparens insolvens som grund för säljarens stoppningsrätt, JFT 1947 s. 5 ss. sekä s. 115 s.

¹⁸ *Gunnar Palmgren*, Kauppaoikeutta liikemiehille, s. 121 s. vert. Om påföljderna av säljares mora, s. 72 ss.

¹⁹ Komitean mietintö 1939: 8.

rilaiksi.²⁰ Uusi merilaki annettiin 9 päivänä kesäkuuta 1939. Pohjoismaisen merioikeuden yhtäläisyyden osoittamiseksi on uusi merilakimme, mitä sen keskeiseen osaan, rahtausoikeuteen tulee, säilyttänyt pohjoismaisen ehdotuksen pykäläjärjestyksen. Merilakimme 166 § vastaa siis sisällykseltään muiden pohjoismaiden merilakien 166 §:ää.²¹

Beckman'in mietinnön 166 §:ään oli alkuaan otettu määräyksiä myöskin pysäyttämisoikeuden asiallisista edellytyksistä. Suomalaisen ehdotuksen 166 § poikkesi näin ollen pohjoismaisen merilakikomissionin muita pohjoismaita varten omaksuman 166 §:n sanamuodosta, jossa vain viitattiin siihen, mitä laissa on säädetty myyjän pysäyttämisoikeudesta. Tämä sanamuoto olikin muille pohjoismaille luonnollinen, koska niiden kauppalakien 39—41 §:ssä oli säännöksiä myyjän pysäyttämisoikeudesta.²² Mietinnössä perustellaan poikkeavan säännöksen ottamista meidän merilakiimme täten:²³ »Kun kuitenkin Suomen oikeudesta ei voida viitata selviin lainsäännöksiin, jotka säännöstäisivät kysymyksessä olevan oikeussuhteen, on tähän pykälään otettu ne asialliset säännökset, jotka säännöstävät myyjän oikeuden laivakuljetuksessa pysäyttää myydyin tavaran luovuttaminen tai saada se takaisin.» Edelleen sanotaan että »säännöksen asiallinen sisältö on oleellisesti niiden periaatteiden mukainen, jotka muissa pohjoismaissa ovat tällaiseen tapaukseen sovellettavissa». Tämän mukaisesti ehdotettiin 166 § näin kuuluvaksi:

»Milloin myyjä on ostajalle lähettänyt tavaran, jonka hintaa tämä ei vielä ole maksanut, olkoon myyjällä, sen estämättä että tavaran konossementti on ostajalle luovutettu, oikeus kieltää tavaran purkaminen vastaanottajalle luovutettavaksi ja määrätä tavarasta, jos ostaja laiminlyö täyttää kaupasta johtuvat velvollisuutensa. Laki olkoon sama, vaikka on myönnetty lykkäystä kauppahinnan suorittamiseen, jos kaupan päättämisen jälkeen ostajan pesän konkurssimenettely on aloitettu tai on il-

²⁰ Ks. Hallituksen esitystä eduskunnalle uudeksi merilaksi 1938: 83. — Esimerkiksi Ruotsissa pohjoismaisen merilakikomissionin ehdotus toteutettiin ja sen mukaiset säännökset sisällytettiin Ruotsin aikaisempaan merilakiin.

²¹ Ks. Hallituksen esitys 1938: 83, s. 2, vrt. s. 73, sekä esim. Wikander, 1936 års sjölagsändringar, Stockholm 1937, s. 265 ss., 271 s. Afzelius, Sjölagens jämte viktigare författningar rörande sjöfarten. Supplement av Hugo Wikander, Stockholm 1938, s. 109 s.

²² Almén, mt. s. 620.

²³ Komiteamietintö 1939: 8 s. 98.

mennyt tai tullut tunnetuksi sellaisia seikkoja, että sellaista menettelyä voidaan erääntyneen saatavan tähden lain mukaan pyytää taikka että ostajan on muuten katsottava olevan sellaisessa häviötilassa, että kauppahinnan asianmukaista maksamista ei voida odottaa; kuitenkin on tavara luovutettava, jos annetaan vakuus kauppahinnan asianmukaisesta maksamisesta. Jos edellämainituissa tapauksissa tavara jo on aluksesta purettu, mutta ostaja tai joku muu hänen puolestaan ei ole sitä ottanut haltuunsa, olkoon myyjällä oikeus ottaa se takaisin».

Sama säännös sisällytettiin sitten vuoden 1937 ehdotukseen hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi merilaki.²⁴ Korkein oikeus kuitenkin merilakiehdotuksesta antamassaan lausunnossa²⁵ arvosteli 166 §:n säännöstä lausuen m.m.: »Pykälässä määritellyt pysäytysoikeuden ai-neelliset edellytykset poikkeavat huomattavasti siitä, mitä pysäytys-oikeudesta konkurssisäännön 49 §:n mukaan on voimassa. Viimeksi mainitun pykälän sisältämiä säännöksiä on, mikäli erikseen ei ole muuta säädetty, sovellettava kaikkeen kaukokauppaan. Jos merilakiin sisäl-lytettäisiin ehdotetut säännökset, seuraisi siitä, että myyjän asema osta-jan joutuessa häviötilaan tulisi olemaan erilainen riippuen siitä, lähet-tääkö hän ostajalle tavarat meritse vaiko muuta kuljetustapaa käyttäen. Osittain tulisi myyjän asema edellisessä tapauksessa olemaan parempi, osittain taas huonompi kuin jälkimmäisessä tapauksessa. Ei ole de lege ferenda puolustettavissa sellainen lainsäädännöllinen järjestely, että py-säytysoikeuden sisältö vaihtelee sen mukaan, millaisia kuljetusneuvoja myydyn tavarat kuljettamiseen käytetään. Myyjän siviilioikeudellinen asema täytyy päinvastoin kaikkien kaukokauppainyhteydessä pysyttää periaatteellisesti samanlaisena. Lienee syytä huomauttaa, että tämä nä-kökohta aikanaan aiheutti, että Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa kauppala-kien säätämisen yhteydessä erityiset merioikeudelliset pysäytysoikeu-den edellytykset poistettiin laista, niiden vaikeiden käytännöllisten ja oikeudellisten haittain vuoksi, mitkä sellaisesta järjestyksestä olivat ai-heutuneet (ks. *Almén*: Om köp och byte av lös egendom, I, 3 pain. 1934, s. 558 ss. 617 ss.).

²⁴ Tämä Lindbergin ja Beckmanin laatima ehdotus on päivätty 10 p:lle joulukuuta 1937, painettu Helsingissä 1937.

²⁵ Hallituksen esitys 1938: 83, s. 73, 78.

Lakiehdotuksen sisältämän järjestelyn johdosta voidaan vielä mainita, että siinä mainitulla pysäytysoikeuden aineellisilla edellytyksillä ei kaikin kohdin ole vastinetta myöskään pohjoismaiden kauppalakien vastaavissa säännöksissä, joiden mukaisiksi perustelujen mukaan — nämä ovat monistettuina olleet korkeimman oikeuden käytettävänä — edellytykset kuitenkin on tarkoitettu laatia. Tässä ei ole syytä ryhtyä arvostelemaan, missä määrin lakiehdotuksen sisältämiä pysäytysoikeuden edellytyksiä voidaan pitää hyväksyttävänä». Edellä sanottuun nähden korkein oikeus ehdotti, että merilakimme 166 §:ään otettaisiin saman kaltainen säännös kuin muiden pohjoismaiden merilakien 166 § sisälsi. Hallituksen esitykseen (Hallituksen esitys 1938: 83 § 166) otettiinkin sellainen säännös, joka sitten tuli uuteen merilakiimme. Kuitenkin on meidän merilakimme ja muiden pohjoismaiden merilakien välillä se eroavaisuus, että meidän merilakimme 166 § puhuu siitä, mitä laissa on säädetty myyjän oikeudesta »kieltää tavarán luovutus ostajalle, joka on hakenut omaisuutensa luovuttamista konkurssiin tai on, velkojan tekemän hakemuksen johdosta, joutunut konkurssitilaan, samoin kuin myyjän oikeudesta ottaa myyty tavara takaisin ostajan konkurssipesästä», kun sitävastoin muiden pohjoismaiden merilakien 166 §:ssä ei mainita konkurssia, vaan viitataan siihen, mitä laki säättää myyjän vastaavasta oikeudesta »på grund av köparens obestånd eller underlåtenhet att fullgöra vad honom i följd av köpet åligger». Tämä eroavaisuus johtuu tietenkin siitä, että meidän laissamme ei ollut kirjoitettua säännöstä myyjän pysäyttämisoikeudesta muussa tapauksessa kuin ostajan konkurssin yhteydessä. Mutta tällä ei ole vielä lausuttu mitään siitä, etteikö muita pysäyttämisoikeuden edellytyksiä kuin ostajan konkurssi oikeudessamme tunnustettaisi. Tosin korkeimman oikeuden edellämainittu lausunto antaa aihetta olettaa, että konkurssisäännön 49 § olisi tyhjentävästi määritellyt pysäyttämisoikeuden edellytykset. Kuten jäljempänä tulen osoittamaan, näin ei kuitenkaan voi olla asian laita. Luulen sen vuoksi, että korkein oikeus torjuessaan ehdotetun säännöksen on erehtynyt; ehdotettuja säännöksiä olisi — vaikkei kirjoitetun lain nojalla — periaatteessa voitu soveltaa kaikkeen kaukokauppaan.

IV. Näin ollen merilain säännös pysäyttämisoikeudesta ei sisällä asiallisesti mitään muuta, kuin että konossementin luovutusta ei ole katsottava tavarán luovutukseksi eikä siis poista myyján pysäyttämisoikeutta.²⁶ Mitä tulee pysäyttämisoikeuden aineellisiin edellytyksiin määräytyvät ne muiden säännösten perusteella. Myyján pysäyttämisoikeuden edellytykset ovat siis samat tapahtuipa tavarán lähettäminen meritse tai muulla tavalla. Korkeimman oikeuden lausunnossa tosin viitattiin konkurssisäännön 49 §:ään ja korkein oikeus lienee katsonut, niin kuin edellä mainittiin, tämän lainkohdan sisältävän tyhjentävän säännöksen pysäyttämisoikeuden aineellisista edellytyksistä. Tämän mukaisesti pysäyttämisoikeutta ei voitaisi käyttää muulloin, kuin myyján joutuessa konkurssiin. Tämä taas merkitsisi huomattavaa supistusta aikaisempaan oikeuteen nähden (vert. 1873 vuoden merilain 119 §). Voidaan kuitenkin kysyä, onko todella tarkoitettu tuolla tavoin supistaa pysäyttämisoikeuden käyttömahdollisuuksia. Kuten 1936 vuoden komitean mietinnössä korostettiin, sisältyivät muiden pohjoismaiden pysäyttämisoikeutta koskevat aineelliset edellytykset näiden maiden kauppalakkeihin (ostajan maksukyvyttömyyttä koskevaan osaan). Muissa pohjoismaissa oli täten pysäyttämisoikeuden instituutti siirretty erityissäännösten piiristä yleiseen kauppalakiin, jolla toimenpiteellä pysäyttämisoikeuden singulaarisuus oli hävinnyt.²⁷ Ruotsissa oli esim. vuoden 1862 konkurssilain 38 §, joka sisällöltään vastasi meidän konkurssisääntömme 49 §:ää, kauppalain yhteydessä kumottu, ja samalla oli vuoden 1891 merilain pysäyttämisoikeutta koskeva lainkohta, 166 §, muutettu.²⁸ Näin ollen merilakia uudistettaessa ei ollut tarpeellista, eikä suotavaa, sisällyttää konossementtia koskevaan pysäyttämissäännökseen pysäyttämisoikeuden aineellisia edellytyksiä koskevia säännöksiä.

V. Ruotsin kauppalaissa on pääsäännös pysäyttämisoikeudesta 39 §:ssä. Siinä mainitaan pysäyttämisoikeuden edellytyksinä, että ostaja on

²⁶ Wikander, mt. s. 272 vert. 265 ss. Tämä säännös oli tarpeellinen sen takia, että yleinen käsitys aikanaan on ollut, että konossementin hallussapito oli vaikutuksiltaan sama kuin itse tavarán hallussapito. Ks. myös *Almén*, mt. s. 561.

²⁷ Ks. *Hillgård* m.t. s. 66, 196.

²⁸ Ks. *Almén*, mt. s. 618 ss., 558. *Hillgård*, mt. s. 69 ss.

joutunut konkurssiin tai saanut aikaan julkisen akordikäsittelyn ilman konkurssia, tai että ostajalta on ulosmittauksessa havaittu puuttuvan varoja velkansa suorittamiseksi, taikka että ostaja, jos hän on kauppias, on lakkauttanut maksunsa tai muutoin havaittu niin maksukyvyttömäksi, että on otaksuttava ettei kauppahintaa oikein suoriteta, ja vielä sanotaan että jos tavarán luovuttamisen aika on käsillä ja myyjä tahtoo purkaa kaupan, hänellä on siihen oikeus ellei ostaja viipymättä kehoituksen saatuaan aseta vakuutta kauppahinnan suorittamisesta.²⁹ On pantava merkille, että kauppalaín 39 § sanamuodoltaan osittain vastaa sitä, mitä saman lain 28 §:ssä lausutaan myyjän purkamisoikeuden edellytyksistä.³⁰ Sen nojalla myyjällä on oikeus kaupan purkamiseen, ellei kauppahintaa ole oikeaan aikaan suoritettu tai ostajan taholta ryhdytty toimiin, joista hinnan suoritus voi riippua. Viimemainitulla sanonnalla tarkoitetaan ostajan ennakkoviivästyistä.³¹ Esimerkkeinä ennakkoviivästyksestä voidaan mainita ostajan kieltäytyminen hyväksymästä kauppahinnan määrälle asetettua vekseliä, tai hankkimasta remburssia, tai asettamasta muuta vakuutta, sekä myöskin esim. laiminlyönti antaa myyjälle määräystä tavarán lähettämisestä, milloin tällainen ilmoitus on kauppasopimuksessa edellytetty.³²

Äsken mainittu osoittaa, että Ruotsin kauppalaissa pysäyttämisoikeus melko läheisesti liittyy ostajan viivästyistä koskeviin säännöksiin, erityisesti niihin, jotka koskevat ostajan ennakkoviivästyistä. Voidaanpa sanoa, että myyjällä on ostajan ollessa ennakkoviivästyksessä periaatteessa valintaoikeus, haluaako hän purkaa kaupan vai pysäyttämällä tavarán odottaa ostajan suoritusta.³³

²⁹ Ks. tästä lähemmin *Almén*, mt. s. 586 ss.

³⁰ Ks. *Almén*, mt. s. 585 s.

³¹ Ks. *Almén*, mt. s. 453, joka sanoo: »I själva verket lär bestämmelsen ifråga få anses åsyfta varje underlåtenhet från köparens sida, som tyder på att köpeskillingen icke kommer att rätteligen erläggas, och genom densamma har således för en omfattande grupp av fall begreppet anteciperad mora vunnit sanktion i själva lagtexten.»

³² Ks. *Almén*, mt. s. 453 s. Ennakkoviivästyksen viittaa niinikään 39 §:n säännös siitä, että myyjällä on pysäyttämisoikeus, jos ostaja, joka on kauppias, on lakkauttanut maksunsa, tai muuten havaittu niin maksukyvyttömäksi, että on otaksuttava ettei kauppahintaa oikein suoriteta.

³³ Vert. *Hillgård*, mt. s. 178.

VI. Viimeksi sanotun mukaisesti myyjän pysäyttämisoikeus liittyy hänen ja ostajan väliseen obligatooriseen suhteeseen yhtenä myyjälle annettuna sanktiona ostajan mahdollista sopimuksen loukkausta vastaan. Pysäyttämisoikeuden oikeusperuste ei siten ole löydettävissä vain kohtuuskäytännöissä myyjää kohden, vaan sillä on reaalin pohjansa itse kauppaa koskevassa sopimuksessa.³⁴ Kauppa on synallagmaattinen sopimus, jossa molemmat osapuolet ovat antaneet sitoumuksensa vain saadaakseen toisen osapuolen suorituksen. Selvimmin tämä kaupan synallagmaattisuus ilmenee Ruotsin kauppalaan 14 §:stä, jonka mukaan myyjällä on oikeus pidättää tavara kunnes kauppahinta maksetaan ja ostajalla on oikeus olla suorittamatta kauppahintaa kunnes tavara on hänen saatavissaan,³⁵ vert. myös 15 §. Tämä on niin sanottu »Zug um Zug»-periaate.³⁶ Kumpikaan osapuoli ei ole velvollinen suoritukseen ellei hän saa vastapuolen suoritusta. Tämä kaupan tarkoitus liittyy periaatteessa jokaiseen kauppaa koskevaan sopimukseen, ja on täten molemmille asiapuolille ilmeinen. Toisin on asian laita kaupanteon subjektiiviseen aiheeseen nähden. Siviilikaupassa ostaja esim. ostaa tavarahan voidakseen lahjoittaa sen häälahjaksi ystävälleen, tai käyttääkseen sitä yksityisessä taloudessaan, myyjä taas voi myydä tavarahan saadaakseen tarpeelliset varat johonkin rahansijoitukseen tai jokapäiväiseen elämäänsä. Nämä kaupanteon subjektiiviset syyt eivät yleensä liikuta toista asiapuolta. Näin siviilikaupassa. Jos taas on kysymyksessä kauppiaitten kesken yritystä varten solmittu kauppa eli n.s. liikeyritys (handelsköp),³⁷ kaupanteon subjektiivisena syynä ei ole yleensä samassa mielessä toisen tai toisen osapuolen subjektiivinen tarkoitus tavarahan käyttämisestä, vaan kauppa liittyy molempien asiapuolten harjoittamaan yritykseen, ja erillinen kauppasopimus on siis vain eräänä osana vaihdannassa.³⁸ Kaupan tarkoituksena eli syynä on siis tällaisessa kaupassa peri-

³⁴ Vert. Kansainvälisen Rooman ehdotuksen 5. luku: »Dispositions communes aux obligations du vendeur et de l'acheteur, Sect. I. Concomitance entre la délivrance de la chose et le paiement du prix», artiklat 71–74.

³⁵ Ks. *Almén*, mt. s. 145 ss.

³⁶ *Almén*, mt. s. 144, *Chydenius*, Finsk kontraktsrätt, s. 136.

³⁷ Ruotsin kauppalaan § 4, *Almén* mt. s. 69 ss., *Aaltonen*, Tavarahan virheistä, Helsinki 1955, s. 61 ss.

³⁸ Vert. *Wieland*, Handelsrecht, München—Leipzig 1921, s. 142 ss.

aatteessa vaihdannan edistäminen; vaihdannan kautta syntyy kauppiaille liikeyrityksen voitto. Kysymyksen ollessa liikekaupasta, alkuperäiseen, kaupan synallagmaan pohjautuvaan, tarkoitukseen liittyy siis myöskin vaihdannan edistäminen. Tätä näkökantaa on erikoisesti *Hillgård* korostanut määritelllessään pysäyttämisoikeuden perusteen.³⁹ Tietenkään ei saa kaupan synallagmaattisuuden periaatteesta tehdä johtopäätöksiä myyjän pysäyttämisoikeuteen nähden; tämä olisi niin sanottua käsitejuridiikkaa. Mutta sillä tavalla kuin pysäyttämisoikeus on säännöstelty Ruotsin kauppalaissa sopimuksen synallagmaattisuudella on kuitenkin merkityksensä pysäyttämisoikeuden ymmärtämiselle. Tämä instituutti on tavallaan yhtenä peruskivenä kaupan synallagmaattisessa rakennelmassa. Synallagmaattisuus ei täten ole vain postuloitu oikeudellinen periaate, vaan perustuu oikeussäännöksiin. Pysäyttämisoikeuden sisällyttäminen myyjän ja ostajan obligatooriseen suhteeseen on omiaan edistämään tämän instituutin ymmärtämistä.

VII. *Chydenius* käsittelee myyjän pysäyttämisoikeutta erikseen erityisesineen kaupan sekä hankinnan kohdalta.⁴⁰ Mikäli olen ymmärtänyt *Chydeniuksen* esityksen oikein hän katsoo, että konkurssisäännön 49 § 1 mom. sääntelee vain myyjän oikeuden pidättää myyty esine, jos ostaja joutuu konkurssiin eikä myyjä ole saanut täyttä maksua. Hän käsittelee sitten erikoisesti myyjän oikeutta konkurssisäännön 49 §:n nojalla, kun myyjä on luovuttanut ostajalle konossementin, mainiten että konossementti ei anna ostajalle tavaran hallintaa, vaan ainoastaan oikeuden saada tavara laivasta ja että konossementin luovuttaminen ostajalle

³⁹ Ks. *Hillgård*, mt. s. 191: »Säkerhetssynpunkten är för primitiv, den rör sig endast med de båda primfaktorerna, godset och köpeskillingen, men lämnar utan beaktande andra faktorer, som för omsättningen äro av största vikt. Dessa andra faktorer äro de, som sammanhånga med omsättningens krav på snabbhet och säkerhet», ja hän jatkaa: »Värdet för en kontrahent i ett ömsesidigt förpliktande avtal av den honom gentemot medkontrahenten tillkommande obligatoriska rättigheten är väsentligen beroende av att gäldenären punktligt fullgör sin skyldighet. Rättigheten står väl kvar även efter det dröjsmål inträtt, men dess ekonomiska värde, omsättningsvärde, är högst väsentligt minskat. Den planerade användningen av prestationen är ofta omöjliggjord, den ena åtgärden griper in och hänger samman med den andra i en ändlös kedja; klickar det på en punkt, brister hela kedjan.»

⁴⁰ Ks. *Chydenius*, *Finsk kontraktsrätt* I, s. 55 ss. ja 179 ss. vert. 172 ss.

on saanut konossementin ostajalta haltuunsa on ennen myyjää oikeutettu ei siis merkitse samaa kuin tavaran luovuttaminen hänelle. Myyjä voi siis tällöinkin periaatteessa, niin kuin konossementtia ei olisi annettu-kaan, estää ostajan saamasta tavaraa ostajan jouduttua konkurssiin. Vain se eroavaisuus on olemassa, että kolmas mies, joka vilpittömässä mielessä saamaan tavaran.⁴¹ Chydeniuksen käsitys myyjän pysäyttämisoikeudesta ilmenee hänen seuraavasta lausunnostaan:⁴² »Säljare, som på grund av köparens konkurs genom senare konossementsöverlåtelse hindrar köparen, som redan blivit konossementsberättigad, att från fartyget utfå varan, utövar samma rätt att hålla varan inne, som tillkommer varje säljare, så snart köpeskillningen förfallit till betalning och följaktligen så snart köparen gjort konkurs. Den s.k. stoppningsrätten är intet annat än säljarens retentionsrätt. Det står således även här konkursborge-närerna fritt att yrka varans utlämnade mot full betalning.» Chydenius siis katsoo pysäyttämisoikeuden oikeastaan käsitteellisesti olevan samaa kuin myyjän pidätys- eli pidättämisoikeus (vert. Ruotsin kauppalaki § 14).⁴³ On kuitenkin merkillepantavaa, että Chydenius luonnehtii myyjän pidätys- eli pidättämisoikeuden omistusoikeuden konstruktion pohjalla.⁴⁴ Ellei myyjä ole pidättänyt itselleen omistusoikeutta myytyyn esineeseen, pysäyttämisoikeus ei voi johtaa kaupan purkamiseen myöskään siinä tapauksessa, ettei ostaja maksa kauppahintaa. Chydenius näet ei anna myyjälle todellista purkamisoikeutta ostajan ollessa viivästyksessä, koska omistusoikeus muka jo on kaupanteossa siirtynyt ostajalle.⁴⁵ Mitä taas hankintaan tulee, Chydenius luonnehtii myyjän py-

⁴¹ Chydenius, mt. s. 59, vert. Afzelius, mt. s. 109 s.

⁴² Chydenius, mt. s. 60.

⁴³ Kuten jo aikaisemmin mainitsin, Chydenius ei tee selvää eroa myyjän seuraavien oikeuksien välillä: oikeus pidättää tavara ja oikeus kieltää tavaran luovuttamista ostajalle.

⁴⁴ Ks. Chydenius, mt. s. 53 s.

⁴⁵ Chydenius, mt. s. 89 s., vert. Godenhjelm, Om säljarens bundenhet under ändrade förhållanden, Helsingfors 1954, s. 16 s., 181 ss., erit. 185 s., Gunnar Palmgren, Om påföljderna av säljares mora, Helsingfors 1936, s. 119 ss. Hakulinen, Obligationenrecht, Berlin 1936, s. 53, Raninen, Suomen kauppatapalausuntoja selityksineen, Helsinki 1943, s. 206 ss., 208. Vert. Grotenfelt, mt. s. 122, jonka mukaan konkurssisäännön 49 § antaa myyjälle vain oikeuden pidättää tavara kunnes maksu suoritetaan, jota vastoin konkurssipesällä on oikeus »att rygga avtalet».

säyttämisoikeuden toisin, eli siten että omistusoikeus lähetettyyn tavarahan olisi katsottava luovutetuksi ostajalle ainoastaan ehdollisesti, ja että jos myyjä käyttää pysäyttämisoikeuttaan hän saa omistusoikeutensa takaisin.⁴⁶ Tätä konstruktiota vastaan voidaan huomauttaa, ettei se vastaa todellisuutta eikä ole myöskään tarpeellinen. Mitä sitten tulee pysäyttämisoikeuden edellytyksiin hankinnassa Chydenius mainitsee pysäyttämisoikeuden — samoin kuin takaisinsaantioikeuden (konkurssisääntö § 49, vert. Ruotsin Kauppalaki § 41) — edellytykseksi, että purkamisoikeus on olemassa. Myyjällä on taas purkamisoikeus ostajan jouduttua viivästykseen (vert. Ruotsin kauppalaki 28 §), niinikään jos ennakkoviivästys on kysymyksessä.⁴⁷

Ruotsin kauppalaki antaa myyjälle purkamisoikeuden vain jos myyjän suorituksen aika on käsillä, eikä ostaja kehoituksesta huolimatta aseta vakuutta kauppahinnan suorittamisesta (Ruotsin kauppalaki 39 §, vert. 15 §). Ruotsin kauppalaki tekee näin ollen eron niiden edellytysten välillä, jotka oikeuttavat myyjän käyttämään pysäyttämisoikeuttaan ja niiden, joiden nojalla hän voi purkaa kaupan.⁴⁸ Tämän mukaan myyjä siis ei voi vapautua sopimuksesta ennenkuin hänen suoritusaikansa on käsillä.⁴⁹ Chydenius katsoo — meidän oikeutemme kannalta nähdäkseni aivan oikein — ettei tällaiseen kantaan ole perusteltua aihetta. Hän sanoo:⁵⁰ »Tvärtom tyckes det följdriktigt, att han, så snart antydd hävningsgrund inträtt, må häva avtalet och ej nödgas bereda sig för en leverans, som ej komme att äga rum, vadan han nödgas på annat sätt avyttra sin vara, för vilken då måhända icke funnes gynnsam marknad; så, ofta, där varor skola tillverkas till fyllande av något individuellt behov. (Almén, I, s. 624). Över huvud kan i våra outvecklade ekonomiska förhållanden icke stor vikt sättas till marknadens förmåga att på viss dag giva eller taga varor, i synnerhet ej i större mängder».⁵¹ Purkamisoikeus olisi kuitenkin paikallaan vain mikäli ostaja ei heti aseta vakuutta kauppahin-

⁴⁶ Chydenius, mt. s. 179 s.

⁴⁷ Chydenius, mt. s. 169 ss., 171 ss.

⁴⁸ Ks. Almén, mt. s. 621 s., vert. 618 ss. sekä 624 ss.

⁴⁹ Almén, mt. s. 624, Hillgård, mt. s. 179, 188 s.

⁵⁰ Chydenius, mt. s. 175. Vert. Almén, mt. s. 586 ss.

⁵¹ Vert. Hillgård, mt. s. 188 s.

nan maksamisesta.⁵² Nykyään on sekä erityisesineen kauppa että hankinta katsottava kaupan alalajiksi ja molemmissa syntyy kaupanteon kautta myyjän ja ostajan välille obligatoorinen suhde. Tällaiselle on yleensä ominaista, että jos toinen sopimuspuoli jättää sitoumuksensa täyttämättä toisella on purkamisoikeus.⁵³ Myyjän purkamisoikeus ei riipu siitä, että ostajalla muka olisi vain ehdollinen omistusoikeus tavaraan kauppahinnan maksamisen varassa, vaan oikeusjärjestyksen omaksumasta velvoiteoikeudellisesta sanktiojärjestelmästä, tässä tapauksessa ostajan viivästyksestä. Purkamisoikeuden rajana on siinä — lukuunottamatta että purkamisoikeutta ei ole, jos viivästyksen vaikutus siviili-kaupassa on vain vähäinen — että ostaja on saanut tavarahan hallintaansa. Tämä ei johdu siitä, että ostaja täten olisi saanut omistusoikeuden tavarahan, koska yleisen käsityksen mukaan omistusoikeus erityisesineen kaupassa siirtyy ostajalle jo kaupanteossa ja genuskaupassa spesifikaatiossa. Tämän säännön perusteena on — ainakin mikäli koskee kauppiaitten välistä kauppaa (handelsköp) — vaihdannan etu.⁵⁴ Se seikka, että omistusoikeus on siirtynyt ostajalle ei siis sellaisenaan vaikuta myyjän purkamisoikeuteen, ja sama on laita myöskin mikäli koskee myyjän pysäyttämisoikeutta.⁵⁵

VIII. Englannin oikeuden »Right of stoppage in transitu» antaa myyjälle oikeuden pidättää tavara kunnes ostaja hänelle suorittaa maksun ja SGA 48 §:ssä sanotaan, että pysäyttämisoikeuden käyttäminen ei sellaisenaan merkitse kaupan purkua ellei myyjä ole kaupanteossa tehnyt senlaatuista ehtoa.⁵⁶ Mitä meidän oikeuteen tulee, käy edelläsanotusta ilmi, että myyjän purkamisoikeus ja pysäyttämisoikeus liittyvät läheisesti toisiinsa, molemmat ovat oikeuskeinoja myyjän hyväksi ostajan jou-
tuessa viivästyksen tai ennakoviivästyksen ollessa kyseessä. Tämän

⁵² Vert. Kansainvälistä Rooman ehdotusta 1939 art. 73.

⁵³ Ks. esim. *Godenhjelm*, mt. s. 15 ss.

⁵⁴ Ks. *Hillgård*, mt. s. 191 ss.

⁵⁵ Vert. Englannin SGA § 39, jonka mukaan myyjän pysäyttämisoikeus on riippumaton siitä, onko omistusoikeus jo siirtynyt ostajalle. Vert. (§ 44–46). Ks. *Schmitthoff*, *The Sale of Goods*, London 1941, s. 125 ss., 134 ss., *Chalmers*, *Sale of Goods*, 12. pain., London 1945, s. 125, 118 s.

⁵⁶ Ks. *Schmitthoff*, mt. s. 142 ss.

mukaan on siis katsottava, että konkurssisäännön 49 § säännöstää ainoastaan sen tapauksen, että ostaja on joutunut konkurssiin, kun taas merilain 116 § koskee sitä tilannetta, että ostajalle on luovutettu konossementti. Konkurssi on ainoastaan eräs ennakkoviivästyksen muoto. Kysymys siitä, onko ostajalla purkamisoikeus myöskin muissa ennakkoviivästyksen tapauksissa, ei riipu konkurssisäännön säännöksestä, vaan se on — kun meillä ei ole kirjoitettua kauppaa koskevaa lakia — ratkaistava yleisten velvoiteoikeudellisten periaatteiden mukaan. Tässä suhteessa voidaan ennakkoviivästyksen kohdalta tietenkin viitata konkurssisäännön 6 §:ään, joka luettelee eräitä ennakkoviivästyksen tapauksia konkurssiedellytyksinä. Vastaavasti voidaan nämä tapaukset katsoa perusteiksi myöskin myyjän pysäyttämisoikeuden käyttämiselle. Edellytykset myyjän purkamisoikeudelle ennakkoviivästyksen ollessa kysymyksessä ovat siten myöskin myyjän pysäyttämisoikeuden edellytyksiä. Näin ollen myyjällä on valinnan varaa, haluaako hän käyttää ainoastaan lievempää oikeuttaan, pysäyttämisoikeutta, vai purkaa kaupan. Tietenkin myyjällä on pysäyttämisoikeus myös silloin kun ostaja on joutunut varsinaiseen viivästykseen. On kuitenkin vielä tutkittava jääkö purkamisoikeuden ja pysäyttämisoikeuden välille sellaista aluetta, että valintaoikeutta ei voisi käyttää.

IX. Millä tavoin on sitten oikeuskäytännössä suhtauduttu myyjän pysäyttämisoikeuteen ja sen edellytyksiin? Onko vaadittu, että on olemassa purkamissyy? Valitettavasti en ole painetuista korkeimman oikeuden ratkaisuksista löytänyt ainoatakaan myyjän varsinaista pysäyttämisoikeutta koskevaa tapausta.⁵⁷

Myyjän purkamisoikeutta koskevista oikeustapauksista mainittakoon tässä seuraavat:

⁵⁷ Vert. KKO 1925 sel. 36: Ulkomailta saapuneet tavarat oli ostajan niitä tullamatta vastaanottopaikassa jätetty tullilaitoksen huostaan kauttakulkuvarastoon, mistä ostajan sillä välin jouduttua konkurssiin hänen konkurssipesänsä oli ne ottanut. Myyjällä oli oikeus saada tavarain hinta konkurssipesältä, joka oli pitänyt tavarat (äänestys). Vert. KKO 1933 tied. 468, jossa oli kysymys siitä, oliko hankittava tavara ostajan jouduttua konkurssiin jo luovutettu ostajalle. Molemmissa näissä tapauksissa on siis ollut kysymystä myyjän takaisinsaantioikeudesta, jota en ole artikkelissani käsitellyt.

KKO 1942 II 9: Kun jutussa ilmenneistä seikoista kävi selville asianosaisten tarkoituksena olleen, että ostajan olisi ollut suoritettava hinta jokaisesta kauppaan sisältyvästä sillimäärästä heti kun se oli valmistettu luovutuskuntoon ja laskutettu, mutta ostaja oli suoritettuaan hinnasta eri erinä yhteensä määrätyn summan jättänyt loppuhinnan maksamatta, niin myyjällä oli oikeus purkaa sopimus.

KKO 1946 II 158: Myyjä oli kahdella eri sopimuksella sitoutunut toimittamaan ostajalle toisella vähintään 500 englannin kuutiojalkaa koivutukkeja ja toisella vähintään 500 englannin kuutiojalkaa suksikoivupölkkyjä. Myyjä oli toimittanut ostajalle koivutukit, mutta kun ostaja ei ollut suorittanut niistä maksua, myyjä oli myynyt koivutukit toiselle sekä jättänyt suksikoivupölkkyjen hankinnan kokonaan täyttämättä. Tapauksessa katsottiin että myyjän suksikoivupölkkyjen hankinnan täyttämättä jättämisestä oli maksettava ostajalle, joka sillä välin oli joutunut konkurssiin ja siis hänen konkurssipesälleen, vahingonkorvausta. Mitä koivutukkeihin taas tuli hylättiin konkurssipesän niitä koskeva vahingonkorvausvaatimus. Selostuksesta ei käy selville oliko ostaja jo ottanut toimitetut koivutukit vastaan, vert. korkeimman oikeuden vähemistön kantaa. — Tässä tapauksessa on siis katsottu, että kun ostaja ei ole toisen sopimuksen perusteella toimitetusta tavarasta maksanut myyjälle hintaa, ei hänen tämän vuoksi voida katsoa olleen ennakkoviivästyksessä toiseen sopimukseen nähden, vaikka myyjä siinä oli sama, ja vaikka sittemmin osoittautui että myyjä oli ollut oikeassa ostajan maksukykyä arvosteltaessa, ostaja kun sen jälkeen joutui konkurssiin.

KKO 1950 II 70: Myyjä oli purkanut sähkögeneraattoria koskevan kaupan sen johdosta, ettei ostaja ollut lunastanut konetta joka sopimuksen mukaisesti oli lähetetty sille rautateitse jälkivaatimuksin. Osa kauppahinnasta oli suoritettu etukäteen ja loppuhinta oli sopimuksen mukaan perittävä siten, että generaattori lähetettäisiin ostajalle rahtitavarana rautateitse H:n asemalle jälkivaatimuksin. Kun ostaja generaattorin saavuttua asemalle ei silloisten taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi ollut voinut lunastaa sen maksettavaksi asetettua jälkivaatimusta, myyjä oli peruuttanut jälkivaatimuksen ja myynyt generaattorin toiselle ostajalle.

Takaisinsaantioikeudesta mainittakoon vielä seuraavat tapaukset:

KKO 1932 sel. 4: Puutavaran myyjän, joka ostajan konkurssissa on valvonut kauppahinnan mikä sitten on konkurssituomiossa vahvistettu maksettavaksi, on katsottu sen kautta luopuneen pidättämästään

omistusoikeudesta myytyyn tavarahan, jonka siis voitiin katsoa tulleen konkurssipesään konkurssisäännön 49 § 2 momentissa edellytetyissä oloissa. Toiselta puolen myyjä ei ollut sillä että hän oli valvonut saatavansa konkurssissa vapauttanut konkurssipesää sanotun lainpaikan mukaisesta saman saatavan vastuuvollisuudesta, minkä johdosta konkurssipesä otettuaan haltuunsa ja myytyänsä kysymyksessä olevat puut oli niiden hinnasta vastuussa; saaminen kohdistui sekä velalliseen että konkurssipesään. — Korkeimman oikeuden perusteluun nähden on huomautettava että sillä seikalla, onko myyjä luopunut omistusoikeudestaan myytyyn tavarahan ei ole relevanssia myyjän pysäyttämisoikeudelle. Konkurssisäännön 49 § 2 mom. sanoo vain, että jos tavarat konkurssin alkamisen jälkeen ovat tulleet velallisen pesään, konkurssipesän on niistä suoritettava maksu jos tahtoo pitää tavarat. Tässäkin tapauksessa niinkuin passiiviseen pysäyttämisoikeuteen nähden pysäyttämisoikeus on riippumaton siitä, onko omistusoikeus jo siirtynyt ostajalle vai ei. Vaikka siis korkeimman oikeuden lopputulos on oikea sen perusteluja ei voida hyväksyä.

KKO 1935 tied. 565: Omaisuuden myyjän, joka oli pidättänyt itselleen omistusoikeuden kunnes kauppahinta oli maksettu, on katsottu luopuneen omistusoikeudestaan omaisuuteen valvomalla hinnan jäännöksen ostajan konkurssissa. Tässä tapauksessa on kuitenkin ollut kysymys osamaksukaupasta ja hinnasta oli suunnilleen vain viides osa maksamatta. Tapaus ei sentakia koske varsinaista pysäyttämisoikeutta.

Vert. myös aikaisemmin mainittua tapausta KKO 1942 II 9, jossa raastuvanoikeuden päätöksessä viitataan siihen, että riidanalainen tavarahan ei vielä ollut siirtynyt ostajan omistukseen ja ostaja velkomisista huolimatta oli jättänyt ostetun tavarahan hinnasta melkoisen osan suorittamatta minkä vuoksi myyjä oli ollut oikeutettu purkamaan sopimuksen. — Tässäkin tapauksessa — tosin ei korkeimpien oikeuksien päätöksissä — esiintyy se väärä käsitys, että myyjän purkamisoikeus olisi riippuvainen omistusoikeuden siirtymisestä.

X. Oikeuskäytäntö ei siis anna vastausta kysymykseen pysäyttämisoikeuden edellytyksistä. Etsittäessä vastausta myyjän purkamisoikeuden ja pysäyttämisoikeuden välisestä suhteesta voidaan nämä kaksi myyjälle kuuluvaa oikeuskeinoa esittää kaavamaisesti. Ero on tässä tehtävä siviili-kaupan ja liikekaupan välillä. Tällöin huomataan Ruotsin kauppalaan 28 §:n tapaan, että viimeainitusssa vähäinenkin viivästys on relevantti, kun taas siviilikaupassa myyjällä ei ole purkamisoikeutta jos viivästyksen

merkitys on vähäinen. Periaatteessa myyjän purkamisoikeus lakkaa kun tavara on tullut ostajan hallintaan. Ero on vielä tehtävä varsinaisen viivästyksen ja ennakkoviivästyksen välillä. Asian luonnosta johtuu että ennakkoviivästykseseen on sovellettava ankarampaa mittapuuta. Asianhaaroista täytyy voida päätellä, että kauppahinnan suoritusta ei tule tapahtumaan määräaikana. Siviilikauppaan nähden on tietenkin etukäteen usein vaikeata sanoa tuleeko viivästys olemaan vähäinen vai ei. Ennakkoviivästystä arvosteltaessa on siten in dubio katsottava, että myyjällä ei ole purkamisoikeutta. Kun liikekaupassa vaihdannan etu on asetettava etusijalle, on myyjän purkamisoikeuteen nähden sovellettava ankarampaa mittapuuta.

Onko myyjällä pysäyttämisoikeus vain silloin kun hänellä on purkamisoikeus vai olisiko pysäyttämisoikeuteen nähden sovellettava lievempää mittapuuta ostajan ennakkoviivästystä arvosteltaessa. Jos niin tehdään, tulee pysäyttämisoikeuden alueelle jäämään sellaisiakin tapauksia joissa myyjälle ei anneta purkamisoikeutta. Ainoastaan tällöin olisi pysäyttämisoikeudella itsenäinen merkityksensä. Muussa tapauksissa pysäyttämisoikeus liittyisi myyjän purkamisoikeuteen keinona purkamisoikeuden säilyttämiseksi sen varalta, ettei ostaja suorita hintaa.